

Waf ebanjal waa jásan

Instruments de musique bandial

Textes :

Malamine Tendeng (Badji Bassène)

Illustrations :

Moussa Bassène

SIL
BP 2075
10200 Dakar
Sénégal

G.I.E. U.G.G.
Enampor

Instruments de musique bandial

En langue bandial

Sénégal
Afrique de l'Ouest

Première édition
2015

© SIL 2015
© G.I.E. U.G.G. 2015

Waf waa jásaŋ wáfupei (Aerophones)

Wateh me ni jikan wo tiñ tanur, mata n'érus nah'ujaor : éfuᵑ.

Etongole

Ti gáturuᵑa go níh'íni me búᵑuret bubaj eañ ésuᵑ, epit, ni guoh go min gufaŋ ni guyiᵑore.

Ni faŋ ᵑᵑ (búᵑuret) n'ehokoŋ bi ekay jákuj. Ení bugo gújue, ᵑan guogi min búᵑuret búfoŋi iki biĉigul.

Wóli etongole waf wámah. Etongole ni abanjál kakan waf wa gaomen. Yo jĩnare me min juvoh bajoj éruh. Ekakan ánaire min abaj fiĩ n'apalol ánaire.

Ti búmag, ánaire baçeler. Eoh me, ánaire ánoan þan agoror.

Etongole ebaje ni ñuhul, ni þoþ n'gásumay ti eboh. Ñuhul ánaire, etongole þan eoh n'gáhogen, ni n'gámagen.

Afuga, etongole eçilol. Þan eogi min álio, ni þoþ min arobo jon ni an ahu o nalo me. Abanjál, fitigol þe etongole. Esúh eju epayo, n'eyab etongoleil. Mo kane wóli, etongole waf wámah. So þeeþe, etongole sembe abanjál.

Etongole ni ganunuh nihi ecokori

An nihi aij yo, mbi aban naoh yo gasun, nakan yo sulu suba fatiya mbaa butum yo ni ettam mbaa filej yo may bi émal. Eoh yo, þan uomen gubeñi, iki uhat júlu jatiito bi n'érus yay yajae me ekan min eoh. Gusigi gúuba gal usun waw waa fatiya. Fafu faa gagu gañen ni yal ettam bi émal.

Gaffasom to gútije.

Gabbob n'epiriri

Gabbob n'epiriri, nukan ti gáturupa, dárú fúrasor uñil.

Ti n'gakoñ, ni may eþit, uñiaw þan uunil min guoge me : þiii ! þooo ! N'gurasor jambi gúmorí ni gakoñ, ni þoþ min may n'guaken ti may eþit.

Gáaturuṗa

Gáaturuṗa go gal eoh mata gásumay, ni wóli. Ti epit, eañ, jukuj. Eoh go, yo yal egiten ter jákuj jibaje. Ení jo, nuoh go min ésuh yay effas. Ñer ápur ánoan nábahulor bi jákuj jaju. Ni eañ eoh go bi egiten búoh tinah tutoge bi ejow mbaa biit. Dó n'gahaṅ, nuoh go bi esen sembe ésuh yay.

Eoh go ebajut nay, fujam, fiye, ni þoþ n'gúvagen. Gubajut bay nujae go eoh. Tánotan, m'biit, ti may súndo.

Ecokor go

Gasin ébe, ti may gal eribon, pan upirih mañege
mamu, nuban nukan élu bi émal. Gañen ni
m'butum go, fisigi n'élú yay.

Ufón

Calo calo000

Woo oo wooo Alimben cacaca

Calo calo 000, wooo wooo Alimben cacaca

Woee Jataraa woee woee

Woee Tataraa woee woee

Músugolal mulobe naan jiaya

Oe gasin gal Alamba, woee

Jatara woee wo00e !

Gahakaŋ

Dáru fúrasor fal ápur ni þoþ anafan n'uñil.
Gahakaŋ gúsumene ésuh mata fúrasor go
fimmemeŋ. Mata wáfowaf wo núbahene ni wári :
êolendo, sitebon, ñer bo wári me ni aw.
Mo kane niegul gahakaŋ fúrasor añil ti may
anafan. No sipayolal sikan sausu guŋare min
gúsumen susugil. Maer waf waw þe uwu n'ebao.

Ufóñ

Wóoe Henda, woee Hinda.

Woee ! Woee...

Sújur Gáabal

Sújur Gáabal jurobo n'ébisa

N'julo ma elob yanur !

Wáooo wáooo

Elamba Gáabal emandore buyaor sibbay !

Emandore buyaor sibbay !

Emandore buyaor sibbay !

Eaṅ

Eaṅ waf waa jásaṅ, ni faṅ ni búhut ni bállega, mata so nahi sijaor. Búhut ni bállega sijaorjaor : yayu éjuut ekan epayo mbalet, nebbañ eṅari ni ñuhul ñaa gáfanum gaare.

Gannay go gabbob gusallo. Kakan gaa búhut ti may gaa bállega, aapa ánoan áni tiñ, pan affas búoh ésuh eman filay, gabbobil gusallo.

Nánonan wáine guelen so n'gufoñ, kakan n'ésugil ter tice to gabbob gusallo, gupalil n'gufas búoh ésuh eman enonulo.

M'bállega anaare ánoan pan ulip eaṅ. Kakan gabomen bo, n'guannul so, mata yo neh'ekan me anaare ayeut najuh waareaw gúni n'eteh siaṅ fúlumelol, naffas búoh ínje nitile ni fúrobooli.

Egelelel – eolondoŋ

So jaw so anur :

mata úíbor, nuogen eaŋ.

Ñammeŋe biibóri pan baj ró
egelelel n'eolondoŋ.

Ebisa

Ebisa, kakan waf waaro urobo n'ésuh. Hámma yo yoemme eomen bugal ésuh yay dó yuomme. Eosenil gunah : Pan eteh gaban úcigo (gaban fisilay), min gaffasut me gunah guffas búoh gajem fíiyay, mata pan etegi tinah mee ni fíiyay m'bujom. Þúrto, nánonan etege funah fábulie ni fíiyay. Hani n'etut fuh, ánoan pan atelenor, mata affasut ter bajoj, ter afuga, ter anafan ala ró n'esuh yay alele. Tale ñer ánaine ánoan úni n'épur ni yañi, nuffas bu nujae épur nogor mata uffasut wa uom bo. Nd'etegi ró me, ban leti bugan bugagu þe gújue guteh yo.

Eij yo

Dáru mof ávi bajut. Gaora gubaje uija so.
Bo nahi guᅇalli, ban ɸoɸ bajebaj ni fiil, leti Aora
ɸe ájue búlar baubu.

Ni baha neh'eiji ban leti ganunuh gánogan nahi
guij yo.

« Bupaw »

Bibeli me buban, bugo báloberul n'aija ahu
ačigul me, n'gupirih to gumaᅇ me. N'guban,
n'gukanol fúgut. Dó najae yo me gaij.

ɸúrto wáineaw ñer n'guhat aija ahu nevonol. No
najae me eban, ɸan alih egoren yo min aun gael
yo, ter ejile, ter gúliie. Aban me nalobil min
gubandor bala énoᅇen súndo.

Bare ɸio me ɸio, ɸan gulob mújur mamu
máɸurut me busun, muij yo ni murumba
ek'emmeᅇ min mbi firim yo fafaᅇ fúɸure.
Eel tale, tánotan to muroboe, n'ésuh, nuun fo.

Gaffasom tale guree.

Ees so n'enjaŋ

Wóli ees ebaje bubandor báamah. Naanaŋ ees.
N'enjaŋ épurul so, funah faa bubandor fulaŋ.
Yo fulaŋ indi fukani ró me. Pan guogi hari fulaŋ
najae ekan. Ñer kum nuffase búoh ánoan akan fo
me, pan ájoul bi to. Mo kane nihi guogi ulet
asanum mati újuror ekan fo. Mata baje ésil
yámah. Pan úannul emano yammeŋe faŋfaŋ, bi
ésil yauyu. Ees yauyu, yo gujaje me eŋar min
gubandor an ahumu. Burok buomme báamah
mata fulaŋ ulet Atómbo, mat'ukan fo.
Ñer ijuut itajen to ece mata gaffasom to guree.

Eesiyes

Yo subugum bununuh bice nahi guɲar me. Siak me, n'gutuj so guhaen. Sihay me, ni gúbugen so min gúju gúlu so. Bare mati gúɸuren bakol babu. N'guɲar garocob gulaw, min gúruren n'gútuken jambi garocob gagu gúoô. Sújur sasu so ni guɲar min gúrasor. Ni faɲ bugo balanger emano, n'guomunor ni fuh n'guteh jambi gúmoyali.

Bahan, Eíndum

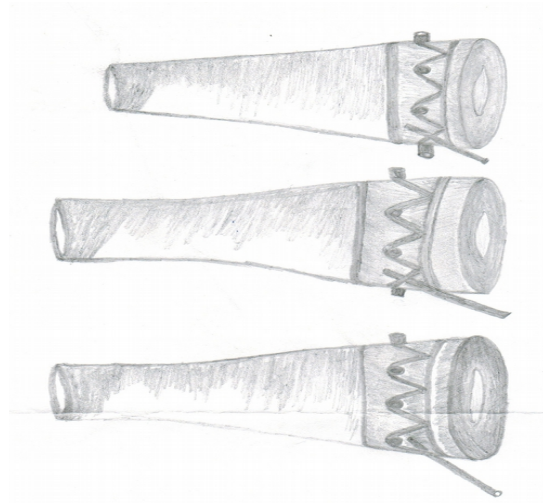

Bahan so n'éíndum kakan waf jávi. Uij bahan n'éíndum, nufon so gannay búhut, yo eteh me búhut bánoban, bahan bo, n'éíndum bo. Bahan búbandor ávi biteh me min bubaj. Pan biteh ni jásaŋ, bare mejut. M'búbandor jávi (gahul), m'buŋari, bare baeler bo ndi bunam. Nánonan bunone m'báhambune, ájola gamoen árali mánoman aun bateger babu, naffas búoh jama mof Aví gubaje búbandor.

Búhut m'bunogen, dó uñiaw nahi guligen me n'éíndum yay ró, mata ni yo nahi bújaor. Yo eteh me añil áseli bala gúpurul, náju. Mbi búhut búpurul, m'bitegi n'gúndiŋ. Púrto n'gúndiŋ : bae mata ndi biel dó me. Eteh bo ni mataño efaŋe

n'emmeje úni n'galoli ten n'ésugi nuun bo
buroren, biinumi m'biteb búoh ésuh yauyu, ter
galol gaugu maarat umu ró ; bo nahi guᅇar
n'guraᅇen ñuhul.

Uraŋen úbuliore

Uraŋen gacinen

Gannay bacin nahi uannuli.

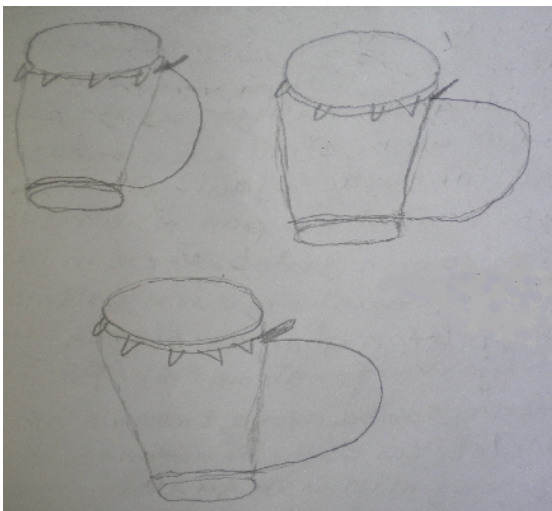
Pan gúannul wo funah fafu faa gatoj bacin min gutey wo. Uel me, waareaw garoŋ me eboh. Dáru eramor úu.

Fa funah fo gusoene me nubbañ uteh, wáineaw, waareaw ni guñolil pan guboh, dó pe eramor úu bi n'ésuh. Pan uel iki gusoen guban mbi gúbbañul n'gamor gagu iki tihalen. Mbi gucinen guban, utaw utiñi, ñer étinen iki tinah tiseor,

n'guvisor. Ñer tale gúlagen wo me bi gannay ti gaga gacinen.

Urajen susuu

Wo may urajen wábuliore ni waa gacinen, bateger wo bunamut. Pan uel marembo, bújuϕ, ni wáineaw guke me jaimen mbi gubaj ehaj, n'guteh wo min gajout me gúpurul ; n'gufas búoh ehaj yay ebabaj, n'gúkail gúsimen. Baj may búhoh, n'guelen wo. Púr to me, bae núlageni. Garajen ndi gúfoñi ró me.

Garajen gábe gásuh

Go gufañe urajen waw þe gatiti, bare go gufañe gáholi. Wawu urajen ti ni uanuli me, ánaine ánoan nájue atah wo, bare gaçila bugaa fiil fafu barebare, ban leti bugo þe. Eávul go ni fujam, mata þan gutegi min buroh buavi. Mbi þúrto m'búhoh, gábe gásih.

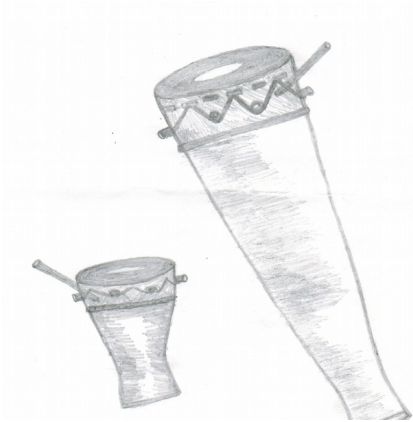
Gúanu go, bajut ánaine, bajut anaare, bajut añil ; ésuh yay bi elalenor, jamb'utaen nugogo ni fañ waareaw ; úsagul waw ti nah'uogal me kíb, sipail guotil guteh mat'ugor, uogogo, þan úþurul n'ébei ró. N'gujoh an bi ékail elob mala go, hani mbi kan anaare, gúluni gujae éjoul. Anaare mat'aun to gujae elob. Yo eteh me þan ésuh yay gúmori me hím, n'guilo min gulob.

Ñer éni anaare umu ró namañ ekop naun, dáru Aví þe. Ti : Baji Basen : galimol. Gáfoñ ndi gukani ró me. Ufoñ uban, aw bi eñes bunuh min usabor, nuvoh ujow úfoña mof áfoña, Samba : áfoña, Emanuel : áfoña. Uk'ubanil þe min bao. Leti tiñ tásumi núfoñ to. Bamer ubañ waw þan buomeni, min uoh gasun nufogeni.

Mof Aví, úkanumal, újuo wauwe wo nukanoal
ma nuomal n'éjumor, mofolal pan ubanolal,
mata ñáíñai elet maer ijuh táh niun táh.

Bahan – Éindum

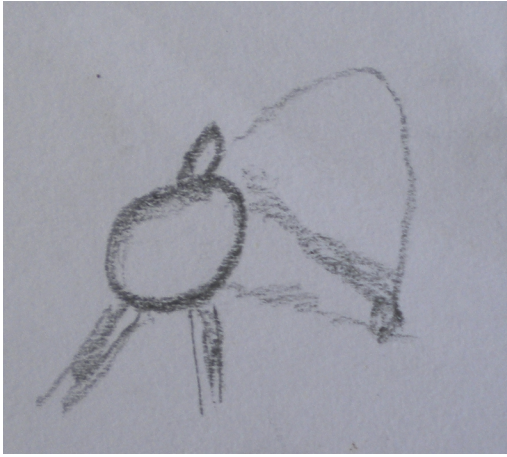

Wóli bahan waf waa jávi.

Mo kane bahan náliili. Indi bukani ró me. Búhut ni búhut no bahan bilipei. Gáfoñ bo leti ró me. Ni ñúhul nihi búfoñi. Leti may bo nevon bo, biçila n'éindum bo ró. Yo eçil me bahan nahi bujogi jon ni mof ávi.

Yo bahan bo mata ñuhul ni þoþ búhut. Bare may jújue jiñar bo bi eboh. Leti bo nevon bo, ni éindum yay nihi sijaor.

Garajen

Garajen búlar bal ucin. Baje þoþ garajen gaa buroh. Aví amaᅇ me eya firelo eugen ni guteh go. N'guogi jama ébuñ. Ni þoþ gailo buroh garajen nihi guteteh. Bacin urajen nahi ueyel ni gatoj bo, ni fo gusoen me fúhul. Pan urajen uel iki tihalen fo gucinene me. Imbi uçiga tiname n'ubbañ uel bi étinen wo iki tujon. Þúrto may nunogen ñer bi ñace.

Baje waa bújuþ. Wo émit-émit bajebaj bújuþ. Gannay gánogan ueleel íni bacin babu babajer an.

Ufóñ bacin

Wó úwaa hoo juhohi álulum
n'júhohi basen biya.

Batendenɛ wa jílar mo

Batendenɛ wa jílar mo

Jifilo m'bahurenɛ,

Bíyigul ubu m'bajeka m'búmoe wóhu wóooe,
ameñen wóooe.